

Een kleine komedie

Arno Cuppen & Huberta Wiertsema

Najaar 2009 liepen Huberta en Arno de eerste etappe van hun pelgrimstocht, die uiteindelijk moet leiden naar Jeruzalem. In Jacobsstaf 86 deden ze verslag van het traject Saint-Jean-Pied-de-Port, waar hun herberg is gevestigd, naar Turijn. Najaar 2010 pikten ze daar de draad weer op voor de tweede etappe tot Brindisi. Een verslag in de voetsporen van een middeleeuws meesterwerk.

‘Op het midden van onze levensweg bevond ik me in een donker woud, omdat ik van de rechte weg was afgedwaald. Ach, hoe moeilijk is het onder woorden te brengen hoe woest en

ruw en onbegaanbaar dat woud was!’

Nou, zo erg was het niet, onze tocht door de bergen en bossen van Ligurië. Zwaar was het, zeker, maar ook mooi. Een bijzondere start van de tweede etappe van onze voetreis naar Jeruzalem.

Het citaat is van onze reisgenoot, de Italiaanse dichter en schrijver Dante Alighieri (1265-1321). Zo opent hij zijn *La divina commedia* (*De goddelijke komedie*). Wij namen dit meesterwerk van de wereldliteratuur mee in onze rugzak, in dwarsligger-formaat, slechts 185 gram. Bijna elke dag lasen we elkaar een stuk voor.

'La commedia illumina Firenze'. Fresco van Domenico di Michelino (Florence, Santa Maria del Fiore)

Het verhaal van Dante volgt het patroon van de mythische heldenreis. De held wordt uitgedaagd om de gebaande weg te verlaten en op zoek te gaan naar een 'schat': een groter inzicht. Na veel beproevingen en met onverwachte hulp wordt de schat uiteindelijk gevonden en gaat de held terug naar huis, om die te delen met anderen. Dat is ook de opdracht aan Dante: 'Vertel een ieder wat je gezien hebt.' Dante noemde zijn epos *Commedia*: een verhaal dat goed afloopt. Zijn fascinerende pelgrimstocht begint immers bij het lijden in de hel, maar brengt hem, via de louteringsberg, naar het onbeschrijflijke geluk van het hemelse paradijs. Pas na zijn dood krijgt zijn werk de eretitel *divina*.

De *Commedia* is ook een reis door het Italië van toen. En het is gewoon leuk om nu langs plekken te komen die Dante al beschrijft. Zoals Monteriggioni, dat zich nog steeds 'boven op zijn ronde omwalling kroont met torens', en Anagni, met het paleis van paus Bonifatius VIII, waar je nu als pelgrim kunt overnachten. Florence, de stad waaruit Dante werd verbannen, laten we links liggen. In de *Commedia* is er echter geen ontkomen aan. Florence speelt daarin een, meestal negatieve, hoofdrol.

Prefab belevenissen

Na twee weken laten we de Apennijnen – voorlopig – achter ons en lopen we door veel opener landschappen. Italië is ons inmiddels wat vertrouwder geworden. Al blijft ons fascineren hoe groot het verschil is tussen 'privé' en 'de rest'. Veel Italianen maken echt werk van hun buitenkant: mooie kleding, kekke schoenen en

snelle, glimmende auto's. Het mag wat kosten, want het is je visitekaartje. De binnenwereld wordt vaak even zorgvuldig afgescheiden: met muren en hekken, met honden en videobewaking. En tussen al die privé-eilandjes ligt het niemandsland. Letterlijk. Het is van niemand en bijna niemand maakt zich er druk om. Bijna overal ligt dus troep, troep en nog eens troep. Wegen zijn vaak slecht onderhouden en als er al trottoirs zijn, moet je nog beter opletten dan op een gemiddeld bergpad.

Op een mooie namiddag lopen we naar San Gimignano. We zien de beroemde torens al van verre liggen. Het voelt vertrouwd. Zo'n twintig jaar geleden waren we hier ook. Als we dichterbij komen vallen we echter van de ene verbazing in de andere. Overal staan sjieke hotels en *holiday resorts*. Een puntgave stoep-met-verlichting leidt omhoog naar de oude stadsmuren. Keurige bordjes geven de richting aan. Touringcars zetten honderden toeristen af op de stoep van het ooit zo slaperige stadje. Wat een metamorfose. San Gimignano is een gepolijst product geworden van het 'merk' Toscane. Een soepel draaiende geldmachine. Is het een persiflage of toeval dat dit oude stadje met zijn

'Mensen die ons allerlei lekkers in handen stoppen'. Foto: Arno Cuppen

torens, ooit gebouwd in tijden van grote onderlinge strijd, een icoon is geworden in onze moderne wereld, gedreven door onderlinge concurrentie? Waar gaat dit over, vragen we ons af als we door de hoofdstraat lopen. Al die winkels, al die spullen, al dat gedoe. We voelen ons echt als vreemdelingen, als pelgrims. Ja, dat is het ... Toerisme gaat heel vaak om consumeren. Consumenten van zorgvuldig gekozen imago's, van hapklaar opgediende beelden, van prefab belevenissen. Pelgrimeren gaat vooral om zelf betekenis geven aan spontane gebeurtenissen, aan belangeloze ontmoetingen, aan je leven. Dat maakt je rijk en dit hier, dit stadje met al zijn schijn van het tegendeel, voelt zo arm.

Hoe anders is onze ervaring in Siena, twee dagen later. Dante moest er niet veel van hebben: 'Was er ooit een volk zo ijdel als dat van Siena?' Misschien niet, en ook hier zijn veel toeristen, maar die voegen zich naar de stad, niet andersom. Vooral het stadsplein, de Piazza del Campo, is betoverend. Het is één grote, prachtige huiskamer en de gasten gedragen zich daarnaar. Dat geeft een heel bijzondere sfeer.

En dat geldt ook voor de gastvrijheid van de Suore della Carità. Deze zusters staan met beide benen in de samenleving. Ze runnen een mensa voor armen in Siena, zamelen kleding in en geven die weer uit, en ... ze ontvangen pelgrims. Er wordt geen moment een expliciet beroep op je gedaan, maar de opzet is duidelijk: jouw bijdragen helpen hun lokale werk. Prachtig is ook te zien hoe ze een groep jonge studenten aan zich hebben kunnen binden die enthousiast meewerken.

Gastvrijheid

Hoe groot is het contrast met veel andere religieuze plekken waar wij langs komen. Steeds weer dringt het zich op: het is einde oefening voor de katholieke kerk als instituut. Bijna lege kerken, ook op feestdagen. Bijna lege kloosters,

waar vooral oudere broeders en zusters rond schuifelen, niet zelden verzorgd door veel jongere geloofsgenoten uit voormalige missiegebieden. Wij praten met zusters uit Ecuador, Filipijnen, Sri Lanka, Uganda, Gabon, en India en krijgen een ongemakkelijk gevoel. Vooral als die zusters worden ingezet om gastenverblijven draaiende te houden, waar soms zonder blikken of blozen 40 euro wordt gevraagd voor een overnachting. Natuurlijk, vooral in Rome, de eeuwige stad, de heilige stad. Zeker, we hebben daar in anderhalve dag meer religieuze gezien dan in al die weken daarvoor. En voor de kerk moet het er erg verleidelijk zijn om te denken: niets aan het handje, toch? Maar naar ons idee is het ook hier armoe troef.

Verdwaasd liepen we rond door een reusachtige Sint-Pieter. Gebouwd om te imponeren, niet om te inspireren. Te midden van duizenden anderen: pelgrims en – vooral – horden toeristen. Van het kastje naar de muur met ons pelgrimspaspoort. Uiteindelijk stonden we verloren in de sacristie waar hoge heren van kleding wisselden: van kazuifel naar Prada? Geen blik werd ons waardig gegund. We voelden een aandrang om de tafels om te gooien in de voetsporen van de grote inspirator.

En toch zijn er dan weer mensen die het vuur van hun geloof brandende houden. Die gewoon doorgaan of zelfs opnieuw beginnen. Zoals de monniken in San Marco la Catola die ons zo gastvrij ontvangen en – veel belangrijker – enkele jongeren op sleeptouw hebben genomen met een plezier en een uitstraling waar je u tegen zegt. Zoals die zusters in Siena. Zoals de Franse monniken die de abdij van Sant'Antimo weer tot leven brengen na eeuwenlange leegstand. Zoals de vrijwilligers van de Confraternita di San Jacopo die in Rome een pelgrimsherberg draaien. Zoals de broeders in Ostuni, één etappe voor Brindisi, die in vijftien jaar een mooi kloostertje hebben opgebouwd, tussen eeuwenoude olijfbomen.

Abdij van Sant'Antimo. Foto: Arno Cuppen

Kleine gemeenschappen. Zoals in de begin-dagen, in de Romeinse catacomben waar we langsliepen. Vooral in Ostuni voelt dat zo. Het kerkje ligt er half onder de grond, in een oude wijnkelder. Eenvoudig, smaakvol, toegewijd. Dezelfde gastvrijheid troffen we trouwens ook bij gewone mensen. We vinden niet alleen een glatte buitenkant, maar ook een heel warme binnenkant. Grote, spontane gastvrijheid. Mensen die met ons mee op zoek gaan naar een goede overnachtingsplek of zo maar hun eigen huis openstellen voor ons. Mensen die ons spontaan allerlei lekkers in de handen stoppen. Ook dit waren stralende lichtjes langs onze pelgrimsweg.

Louteringsberg

Na Rome moeten we die weg zelf uitstippelen.

Voor ons ligt onbekend terrein, we hebben er letterlijk en figuurlijk geen beeld bij. Gelukkig maar, zo voelen we dat steeds sterker. Nu ligt de weg helemaal open. Nu zijn we echt op weg naar Jeruzalem. Het begin alleen al is grandioos. We lopen Rome uit over de Via Appia, de Romeinse hoofdweg naar het zuiden. Urenlang, over stukken originele bestrating, langs graftomben, beelden en mijlpalen. Ook daarna genieten we volop. We trekken door steeds wisselende landschappen en bezoeken spirituele pleisterplaatsen, zoals de heiligdommen van Padre Pio en Monte Sant'Angelo. Daar dalen we af naar de zee, de zee!, en lopen we langs de kust verder. Veel mooie dagen, met zon en weidse uitzichten. Enkele dagen met veel regen, een beukende storm en koud! Maar ook dan zijn er lichtpuntjes. Automobilisten

Via Appia: langs grafmonumenten, beelden en mijlpalen. Foto: Arno Cuppen

stoppen om ons een lift aan te bieden en we zullen nog vaak denken aan die buschauffeur, die ons een plechtig saluut brengt.

Bij de dag leven, de dingen laten gebeuren. Natuurlijk, maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Dat blijkt weer als we op de kaart zitten te turen voor morgen, de laatste etappe naar Brindisi. Paradiso! Het staat er echt, vlak voor Brindisi, met een symbooltje erbij dat op een kerk duidt. Met het lezen van Dante zijn we niet verder gekomen dan tot bijna bovenaan de Louteringsberg, en op onze spirituele weg vast ook niet. Kunnen we op de valreep dan toch nog een voorschotje nemen op hogere sferen? 's Avonds leggen we het voor aan broeder Raffael. Die laat zich echter niet op de kast jagen en tikt de bal vrolijk terug. 'Ja, ja, dat Paradijs ken ik ook. Tot voor kort was de mafia daar nog de baas.' Pardon? En dan blijkt dat kerkje al lang niet meer eenzaam op het land te staan, maar opgeslokt te zijn door de grote stad. Waarna enkele smeugige anekdotes over

lokale maffiapraktijken volgen. De dag erna zijn we toch maar over de kortste weg naar Brindisi gegaan. En die liep toevallig niet via het Paradijs. *Heaven can wait*, nietwaar?

'En wat waren nu de hoogtepunten van jullie tocht?', vroeg een vriend ons na afloop. Even voelden we ons op het verkeerde been gezet. Tja ... Dat waren dus niet de klassieke hoogtepunten die je zo makkelijk kunt benoemen omdat ze een begrip op zich zijn: San Gimignano, Siena, Rome ... Maar wat dan wel? De vele kleine dingen van alledag: samen onderweg zijn, de ontmoetingen, de verrassingen, dag in dag uit buiten lopen. Nee, inderdaad, daarvoor hoeft je niet naar Italië, dat kan overal. Maar een nieuwe omgeving helpt wel. Het scherpt je zintuigen, maakt je opener, versterkt je beleving. We zien dus al uit naar komend jaar: Griekenland en Turkije ... 🌐

Verder lezen? Kijk op www.esprituduchemin.org/Nederlands/Jeruzalem